

Содржина:

I. Идентификација на доброто:	5
1. Назив на доброто	5
2. Единствен матичен број	5
3. Класификација на доброто	5
4. Датирање	5
5. Опис на доброто	5
1. Комплекс Табана	7
1.1 Опис на комплексот	7
1.2 Составни делови на комплексот	8
2. Комплекс Болнички	8
2.1 Опис на комплексот	8
2.2 Составни делови на комплексот	9
3. Комплекс Мал Св. Климент	12
3.1 Опис на комплексот	12
3.2 Составни делови на комплексот	13
4. Комплекс Робевци	13
4.1 Опис на комплексот	13
4.2 Составни делови на комплексот	14
5. Комплекс Радничка	18
5.1 Опис на комплексот	18
5.2 Составни делови на комплексот	18
6. Комплекс Св. Софија	20
6.1 Опис на комплексот	20
6.2 Составни делови на комплексот	20
7. Комплекс Долни Сарај	23
7.1 Опис на комплексот	23
7.2 Составни делови на комплексот	24
8. Комплекс Канео	24
8.1 Опис на комплексот	24
8.2 Составни делови на комплексот	25
9. Комплекс Плаошник	28
9.1 Опис на комплексот	28
9.2 Составни делови на комплексот	29
10. Комплекс Св. Врачи	32
10.1 Опис на комплексот	32
10.2 Составни делови на комплексот	33
11. Комплекс Самуилова Тврдина	35
11.1 Опис на комплексот	35
11.2 Составни делови на комплексот	36
12. Комплекс Горна Порта - Театар	38
12.1 Опис на комплексот	38
12.2 Составни делови на комплексот	38
13. Комплекс Св. Богородица Перивлепта	40
13.1 Опис на комплексот	40
13.2 Составни делови на комплексот	41
14. Комплекс Чаршија	45
14.1 Опис на комплексот	45

14.2 Составни делови на комплексот	45
15. Комплекс Месокастро	46
15.1 Опис на комплексот	46
15.2 Составни делови на комплексот	47
16. Комплекс Чинар	52
16.1 Опис на комплексот	52
16.2 Составни делови на комплексот	53
17. Комплекс Кошишта	54
17.1 Опис на комплексот	54
17.2 Составни делови на комплексот	55
18. Комплекс Воска	55
18.1 Опис на комплексот	55
18.2 Составни делови на комплексот	55
19. Комплекс Кеј	56
19.1 Опис на комплексот	56
19.2 Составни делови на комплексот	56
20. Контактна зона	56
20.2 Составни делови на контактна зона	58
6. Локација	59
7. Топографски податоци	59
8. Надморска височина	59
9. Граници на целината	59
10. Контактни зони	61
11. Катастарски податоци	62
12. Површина	70
13. Автори на доброто	71
14. Функција на доброто	71
15. Поврзаност со друго заштитено добро	73
16. Недвижности по намена	80
17. Акт за заштита	81
II. Постојна состојба на доброто	81
1. Физичка состојба и зачуваност	81
2. загрозеност	84
3. Имотно-правна состојба	85
4. Истраженост на доброто	86
5. Документираност на доброто	112
6. Обезбеденост на доброто	117
7. Претходни интервенции на доброто	117
8. Презентираност и популаризираност на доброто	126
9. Вклученост на доброто	127
10. Инфраструктура	128
11. Управување со доброто	128
III. Оправданост на промените	128
1. Причини за ревалоризација на доброто	128
2. Содржина и опис на промената што се предлага	129
3. Образложение за ревалоризација	129

4. Предлог за категоризација на доброто	135
5. Образложение за категоризација	135
IV. Режим на заштита	139
1. Степен на режим на заштита на доброто	140
2. Почитување, чување, одржување и непосредна заштита на доброто	140
3. Користење, презентација и популаризација на доброто	148
4. Управување со доброто и ризиците на кои тоа е изложено	148
5. Достапност на доброто	148
6. Интегрирана заштита, конзерваторски мониторинг	148
V. Документација	149
1. Општи забелешки за документацијата	149
2. Преглед/список на документацијата содржана во елаборатот	149
3. Прилози	149

В О В Е Д

I ОЦЕНА НА СОСТОЈБИТЕ ШТО ТРЕБА ДА СЕ УРЕДАТ СО ЗАКОНОТ И ПРИЧИНИ ЗА ИЗМЕНУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ

Со Законот за Прогласување на старото градско јадро на Охрид за културно наследство од особено значење („Службен весник на Република Македонија“ бр. 47/2011) се утврдуваат видовите, категориите, идентификацијата, начините на ставање под заштита и другите инструменти на заштита на културното наследство, режимот на заштита и користењето на културното наследство, правата и должностите на имателите и ограничувањата на правото на сопственост на културното наследство во јавен интерес, организацијата, координацијата и надзорот, стручните звања и други прашања што се од значење за единството и функционирањето на системот за заштита на културното наследство во Република Македонија.

Законот за прогласување на старото градско јадро на Охрид за културно наследство од особено значење е донесен во април 2011 година, а во меѓувреме е констатирано дека истиот не е усогласен со други системски прописи и меѓународни документи релевантни за оваа област.

Во текот на имплементацијата на Законот, се утврди дека одредни одредби негативно влијаат на спроведување на мерките за заштита на културното наследство. Во функција на подготвување на измените и дополнувањата на Законот, НУ Завод и Музеј – Охрид во соработка со Министерството за култура, Управата за заштита на културното наследство и Локалната самоуправа на Општина Охрид направи анализа на досегашната примена на Законот, а предлози за изменување и дополнување на Законот беа доставени и од надлежните правни служби при Министерството за култура на Република Македонија.

Од досегашното искуство на применување на Законот, како и од направените анализи и консултации со надлежните установи и другите засегнати субјекти во областа на заштитата на културното наследство и Локалната самоуправа на Општина Охрид, се наметна потребата за негова измена и дополнување и тоа особено заради:

- неопходноста од терминолошко усогласување со домашните правни акти;
- потребата од прецизирање на одредени поими и дефиниции и
- надминување на одредени слабости во примената на Законот во поглед на правилна урбанизација на заштитениот простор и нормална реализација на усвоените урбанистички планови.

II ЦЕЛИ, НАЧЕЛА И ОСНОВНИ РЕШЕНИЈА

Целта на предложените измени на Законот е унапредување на заштитата на културното наследство.

Законот се заснова на истите начела на кои се заснова Законот за заштита на културното наследство.

Имајќи го предвид повеќегодишното искуство од примената на Законот за прогласувањето на старото градско јадро на градот Охрид за културно наследство од особено значење и дејствувањето на надлежните установи во областа на заштитата на културното наследство, како и констатираните недостатоци во примената, со измените на Елаборатот за ревалоризација на старото градско јадро на Охрид се предлагаат измени на горенаведениот закон со кои се предлагаат соодветни решенија, мерки и механизми за ефикасно отстранување на овие слабости, како попрецизно дефинирање на поимите, пропишување на нови мерки во вршењето на непосредната заштита и пропишување на одредби за контрола на работењето на субјектите во областа на заштитата на културното наследство. Се цени дека со наведените измени ќе се придонесе кон натамошна квалитетна и ефикасна заштита на културното наследство на територијата на Заштитената споменичка целина на градот Охрид и неговата контактна зона.

III ОЦЕНА НА ФИНАНСИСКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОД ПРЕДЛОГОТ НА ИЗМЕНУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ВРЗ БУЏЕТОТ И ДРУГИТЕ ЈАВНИ ФИНАНСИСКИ СРЕДСТВА

Одредбите од Предлогот на законот кој ќе биде изработен врз основа на Измените на Елаборатот за ревалоризација на старото градско јадро на Охрид не создаваат финансиски последици врз Буџетот на Република Македонија и другите јавни финансиски средства, надвор од средствата утврдени во Буџетот на Република Македонија наменети за заштитата на културното наследство.

IV ПРОЦЕНА НА ФИНАНСИСКИТЕ СРЕДСТВА ПОТРЕБНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗМЕНИТЕ НА ЗАКОНОТ, НАЧИНОТ НА НИВНО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ, ПОДАТОЦИ ЗА ТОА ДАЛИ СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ИЗМЕНИТЕ НА ЗАКОНОТ ПОВЛЕКУВА МАТЕРИЈАЛНИ ОБВРСКИ ЗА ОДДЕЛНИ СУБЈЕКТИ

За спроведувањето на измените на законот не е потребно обезбедување на нови финансиски средства, ниту предложените измени од законот повлекуваат материјални обврски за одделни субјекти, надвор од средствата утврдени за во Буџетот на Република Македонија и Буџетот на Ликалната самоуправа на градот Охрид.

V. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ДОБРОТО

1. Назив на доброто :

Во изминатата евиденција на недвижното културно наследство на РМ и во актот за заштита (Решение бр. 07-57/1 од 28.03.1968) називот на доброто гласеше : Стариот дел на градот. Со изработката на Елаборатот за ревалоризација на стариот дел на градот се донесе Закон за прогласување на старото градско јадро на Охрид за културно наследство од особено значење (Службен весник на РМ бр. 47/2011).

Називот не се менува.

2. Единствен матичен број :

3. Класификација на доброто :

4. Датирање :

Опфаќа период од IV век п.н.е. до денес.

5. Опис на доброто :

Денешниот Охрид спаѓа во редот на ретките балкански градови, кои без прекин опстојувале низ целиот антички период, кои го преживеале пропаѓањето на таа цивилизација и под ново име се одржал до денес. На овој древен град се менувале цивилизациските достигнувања, следени со неопходните пропаѓања и растења. Исклучително поволната географска положба, заедно со останатите привлечни природни околности, овозможила континуиран живот на овој простор, од времето на мугрите на човечката цивилизација, преку

праисториските и историските епохи до денес. Ридот е всушност полуостров кој по својата конфигурација има два дела : едниот, повисокиот, го зафаќа западниот простор и го носи називот Горни Сарај и Високо Кале, а другиот, понискиот го зафаќа источниот дел и го носи името Дебој. Меѓу нив е формирана долина, седлест премин кој благо се проширува и се спушта кон југ, до брегот на езерото.

Археолошките сознанија во поново време нудат се почесто корекции на некои претпоставки што произлегуваат од еднострано проучувања од причина што и не можело да биде поинаку поради сиромаштвото со разнородна граѓа. Археолошките податоци се уште скромно, но доволно ги поткрепуваат речиси сите три фази од развојот на градската населба и градот Лихнидос, предурбаната фаза, протоурбаната фаза и урбаната фаза. **Пред-урбаната населба** би била сместена на западниот брег од Варош, на терасите од Горни Сарај и Високо Кале. Во **прото-урбаната фаза** населбата се шири кон југ зафаќајќи го и просторот на Плаошник и кон исток до хеленистичката гробница од македонски тип на улицата "Браќа Миладиновци". Со изградбата на Античкиот театар кон крајот на хеленистичкиот период градот Лихнидос веќе влегува во **урбаната фаза** од својот развој (В. Битракова Грозданова). Според наведениот автор, "поголемиот дел од утврдувањето на градот во хеленистичкиот период се поклопува со ѕидините кои се обновувани во доцната антика на потегот северно од Високо Кале и Горни Сарај и на југозападната страна".

Тоа што Лихнидос во овој период е епископско седиште особено се одразило во урбанизацијата на градот со здобивање на нов глобален изглед во архитектонската смисла. Имено, со археолошките ископувања досега се констатирани седум базилики во стариот дел на Охрид (што сигурно не е и конечен број), со временска припадност на IV, V и на почетокот на VI век и со такви архитектонско-декоративни одлики кои неминовно укажуваат на силен подем и сјај на Лихнидос во оваа насока.

Просторно градот во ова време е проширен и кон источниот, понискиот дел од ридот, каде што, како што е веќе споменато, на локалитетот Дебој е откриена трикорабна старохристијанска базилика која, хронолошки и симболично, на некој начин претставува мост (во стратиграфска смисла) или премин на античкиот Лихнидос во средновековниот Охрид. Истовремено, во обој доцноантичко-старохристијански период Римското Царство, пред и по поделбата на Источно и Западно (395), било потресувано од наездата на варварските народи. Кон крајот на IV век Лихнидос веројатно прв пат (ако се исклучат 60-тите години на III век, кога Готите поминале преку Епир и Македонија) бил цел на германските племиња, а во 447 година можеби на хунските орди на Атила. Во 478 година прочуениот готски војсководец Теодорик, по разурнувањето на Стоби и по заобиколувањето на Хераклеја (која ја поштедил поради подароците што ги добил од владиката), со својата војска му се настрвил на Лихнидос, но не можел да го заземе "затоа што градот лежел на утврдено место и изобилувал со храна и извори меѓу ѕидините". Дека градот бил под тешка опсада на Готите (која траела и во 479 година) потврдуваат и археолошките ископувања извршени кај северниот дел од тврдината (месноста Дебој) во 1964 година.

Немирните времиња и честите закани од варварските војски во овој период ги терале првенците на градот да ја обновуваат тврдината. Поголемиот дел од денес видливите ѕидини, особено на северната и западната страна, се изградени врз темели поставени уште во III век пред н. е. , додека некои партии на северната и на источната страна се подигнати најдоцна во IV век од новата

ера, кога во рамките на утврдениот дел од градот влегол и просоторот од местото Дебој. Доцноантичкиот начин на градење е регистриран на некои места на тврдината по оштетувањата настанати во фасадните доградби на средновековието.

Користејќи ги фундаментите и зачуваноста на знаменитата тврдина, врз темелите од уништениот Лихнидос израснал нов град - средновековниот Охрид.

Како изгледал Охрид во средниот век може само да се претпостави. Грчките имиња Месокастро и Егзокастро ни укажуваат дека надвор од градските ѕидини сигурно имало живеење, а со тоа и економски дел од градот, бидејќи во средновековните градови занаетчиските услуги и трговската размена се одвивале надвор од ѕидините, во подградието.

Охридската чаршија со старите занаети започнала да се развива многу одамна како логичен хоризонтален завршеток покрај ридот кој бил живеалишен, верски и културен центар. Охридското поднебје било богато со производи за кои имало интерес надвор од границите на казата и низ него минувале значајните сообраќајни артерии на Балканскиот Полуостров, меѓу нив и античкиот пат Виа Игнација.

Профаната архитектура до почетокот на XX век според органската методика и безимениот мајстор - неимар го оформува и му дава живот на просторот затворен во куќата. Условите на минималното градилиште го принудиле да ја усвои концепцијата на вертикална поделба. Економија во приземјето, кое често е вкопано во теренот во наклон, простории за живеење на средината, а највисоко, репрезентативни одаи, отворени за сонце и воздух. Оваа проста шема, во практиката е реализирана на безброј начини и пристапи, и во најразлични варијанти, во зависност од спецификите на подлогата, материјалните можности на сопственикот, осончувањето, погледите и т. н.

Комуникациите во куќите се многу слични на крвотокот на живите организми и се провлекуваат, течат низ сите "итки" на куќата, ги поврзуваат сите простории. Тие се комбинација на слободно поставени и логични површини, кои ќе се најдат секогаш таму каде што има потреба и со облик и големина која ја налага потребата. Скалите не се стремат кон единствена вертикала, тие се разиграни, помали, поголеми, се движат во различни правци и сраснати се со целината. Просторот е жив, флуиден и јасен, употреблив со минимум напори.

14 – Комплекс Чаршија

14.1 Опис на комплексот

Стариот Град со своите цркви и палати на црквените великодостојници, кој живеел внатре во ѕидините, сигурно имал развиено Подградие во равничарскиот дел на градот, со секакви услужни дејности односно развиен градски живот. Равничарскиот простор од денешното пристаниште до Чинарот, веројатно, бил со функција на услужни дејности односно занаети.

Нема остатоци на архитектурата на дуќаните од 17 век, но остатоците на старите дуќани можат да се следат по фотодокументација од почетокот на XX век. Од епохата на XVII-XIX век се зачувани поголем број на дуќани во Чаршијата, познати како магази, градени од камен и имаат слична конструкција; визба, приземна просторија отворена према чаршијата со железни капаци и кат

со две мали прозорчиња. Визбата и катот се наменети за магацински простор и работа (кај занаетите).

Друг тип на дуќани се приземни со подрумски простор, изведени со делкан камен со арки од тула. Специфично е користење на наклонот на теренот за влезови и магацински простор на задната страна од чаршијата.

Другите објекти кои се со функција на локали и становање на катот, се со различна архитектонска и материјална вредност, а чести се и промените кои настануваат на објектите поради промена на функцијата.

Во денешни услови извршени се големи промени на просторот, со менување на економските прилики, и со менување на функциите на локалите како и на новоизградени објекти како што е трговскиот простор во срцето на чаршијата.

Во комплексот има сознанија за археолошки наоди и тоа: во близината на Чинарот засведена гробница и светилиште, јужно од нив откриени се македонско-хеленистички гробови, а кај стоковната куќа Билјана откриени се гробови од железното време, македонско-хеленистички и римски, како и Античка фурна. На околу 100 м југозападно од Чинарот исто така откриени се гробови од македонско-хеленистичкото и римското време. Кај комплексот "Амам"- доцноантички хоризонти и гробови, а на просторот од Плоштадот и Домот на културата "Григор Прличев"- остатоци од црквата Св. Димитрија и раносредновековни гробни конструкции. На овој комплекс се вршени заштитни ископувања во 1971 и во 1976 година. Исто така кај Али Пашина џамија вршени се сондажни ископувања во 2000 година. При тоа е откриена базилика со остатоци од мозаични подови.

14.2 Составни делови на комплексот

14.2.1 АЛИ- ПАШИНА ЏАМИЈА

Али-Пашината џамија е лоцирана во старата охридска чаршија, во близина на стариот илјадалетен чинар.

Изградена е над остатоци од постари објекти кон крајот на XV или почетокот на XVI век. Претставува градба без столбови, што е специфика на периодот на почетокот на османлиската класична архитектура, со локално влијание при обработката на кровот на кубето (потиснат и со тесни отвори).

Според охридската вакууфнама (документ во кој се наведени исламските имоти) се гледа дека во 1491 год. постоеле сараи и вакафи кои му припаѓале на Али Паша, од што може да се заклучи дека дека меѓу многуте задужбини на пашата била и џамијата, особено што во тоа време кај османлиите постоел обичај секој паша да изгради џамија во местото каде што ќе бил испратен.

Во текот на 2002 год. на објектот се вршени интервенции надвор од одобрениот проект, со што се направени сериозни нарушувања на архитектурата на џамијата и сериозни оштетувања на археолошките остатоци од постарите објекти на северо-западната страна на објектот со формирање на подрумски простории.

15- Комплекс Чинар

16.1 Опис на комплексот

Комплексот Чинар е логичен завршеток на Чаршијата но поради опфатот на просторот , како заштитено подрачје по две улици , ул. Гоце Делчев и ул. 7 ми Ноември и Охридското пазариште , е третиран како посебна амбиентална комуникациска целина , према трите града со кои Охрид комуницирал, Струга и Ресен - Битола. Ја поврзува чаршијата со рамничарскиот дел , како аголен Комплекс кон североисток и северозапад, односно Охридското поле, равничарскиот рамен дел на градот и вековно оформените комуникации.

Просторот околу чинарот кој некогаш претставувал сточен пазар е посебно атрактивен по столетното дрво Чинар по кое и го добил името. Со својата поволна местоположба, заштитен од езерските ветрови, секогаш имал богати содржини.

Во отоманскиот период е изграден исламскиот религиозен комплекс , Зејнел Абедин Паша, како умерен дервишки ред оформен во Охрид во 1667 година, како ред Халвети со главна текија во градот и силно влијание во Струга , Кичево , Костур, и Косово, односно од овој ред се спомнуваат 25 текии кои делувале врз живеењето на муслиманските жители во овие краеве. Важно е да се потенцира да сите овие текии биле поврзани со охридската како централна, со посебен белег.

На просторот кој оформен во своите историски урбанистички рамки, егзистира од средновековието со занаети и трговски содржини нема многу станбени содржини со исклучок на потезот на улицата 7 ми Ноември, куќата на Шехот кај Исламскиот религиозен комплекс, и станбените објекти на улицата Гоце Делчев со исклучиво локали во приземјето. Полека и тие се ревитализираат со трговски содржини на катовите. Оваа улица е со најгуста урбанизација , на помали парцели како остаток од некогашната богата занаетчиска структура на просторот.

Старото дрво , Чинар кое постои од Среден век и околу кој се одвивал општествен живот, односно, угостителство, крчми, до денес ја има својата функција , како собиралиште за одмор.

Во Комплексот е лоцирано и Охридското пазариште, како континуитет на вековната традиција на просторот, кој бил отворено пазариште, бидејќи Охрид со својата поволна клима тоа и го дозволувал, (Охрид немал безистен) .

16.2 Составни делови на комплексот

16.2.1 ТЕЌЕ ЗЕЈНЕЛ АБЕДИН ПАША

На север од илјадалетниот чинар се наоѓа комплексот Зејнел Абедин Паша теќе, кој претставува исклучителен исламски сакрален објект. Најпрвин во XV век на ова место била изградена медреса или средно верско училиште, а во XVI век е претворена во џамија и теќе од страна на Пир Махмет Хајати.

Теќето претставува исламски верски објект во функција на разни дервишки редови за обавување на верски обреди и проповеди и припаѓа на дервишкиот ред Халвети. Овој дервишки ред е основан од Омер-ул-Халвети во 1332 год. и претставува еден од најумерените дервишки редови најблиски до ортодоксниот ислам.

Комплексот е составен од повеќе објекти, секој со своја намена и значење. Тоа се : теќе џамијата, турбето, шадрванот и семејната куќа на шехот.

Џамијата е со сите неопходни елементи-простории за извршување на верските обреди, како што се : кавеџи-оџак, семахане, летен кафе-оџак и

халвет (мала просторија-ќелија за молење), како и минаре со тераса-шерефе од каде се врши икамет (повикување на верниците на молитва).

Кон крајот на XVII и почетокот на XVIII век доградено е турбе. Тоа е посебна гробница во која се закопуваат завештателот на таа џамија или некој позаслужен и угледен човек, во одбележани гробови и покриени со кјабере уртуси (покривка од Каба од Мека).

Шадрванот е изграден во XIX век од шејхот Зекирија кој исто така го изградил и вториот дел од турбето.

Куќата во комплексот припаѓа на семејството Шех и истата е факсимилски обновена кон крајот на XX век при што во ентериерот се поставени оригиналните резбани тавани, библиотеката со многу стари книги на староперсиски и старотурски јазик со верска тематика и целиот подвижен мобилијар кој традиционално се пренесува низ генерациите.

Порано во рамките на комплексот постоеле и конаци-харем за гости и намерници со специјално уредена соба за гости наречена ќошк која денес е вклопена во рамките на семејната куќа.

Покрај турбето до џамијата има и мали гробишта каде се погребани членови од семејствата на шејховите и прислужници на теќето, како и помагачи и дарители на теќето.

16.2.2 КУЌА НА КАДРИ ШЕХ

Куќата била изградена во периодот од 1897 – 1900 година. Се наоѓа во централниот дел на Охрид веднаш до чинарот. Куќата ја градел шех Зекирија Абдулахман (шех-верска титула по наследство) со што се потврдува присуството на ориентот на територијата на Македонија.

Истата е срушена и е типолошки обновена со современи градежни материјали.

16.2.3 ЏАМИЈА ХАЏИ ХАМЗА

Хаџи Хамза џамијата е изградена во XVI век и во тоа време по содржина била медреса, објект од верски карактер кој служел за изучување и исламска поука. Потоа објектот е пренаменет во теќе, а во тој период е изградено и минарето и турбето со шадрванот.

Просторот на џамијата е исполнет со следните содржини: главен молитвен простор со михраб и минбер, летен молитвен простор, летен кафе оџак, зимски кафе оџак.

Како градежен материјал е употребен каменот и врелиот варов малтер, а фасадите се малтерисани и бело обоени.

Овие верски сакрални објекти имаат специфична и афтенитична намена и содржина и поради тоа постои принцип како такви, а и како културно историски белези да се одбегнуваат зафати кои би го нарушиле тој принцип и начела.

